

O'ZBEKISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHI: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR

Namozova Moxichexra Jobir qizi

*Buxoro davlat texnika universiteti 'Xizmat ko'rsatish va
raqamlashtirish" fakulteti*

"Iqtisodiyot va menejment" kafedrası 716-24 IQT guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yashil iqtisodiyotga o'tishning dolzarbligi, yo'llari va imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Ushbu amaliyotda to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan ekologik va iqtisodiy muammolar, ularning tahlili va yechimlar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, energiya samaradorligi, resurslar, ekologik muammolar, qishloq xo'jaligi.

O'zbekiston Respublikasi o'zining iqtisodiy taraqqiyotga erishishda bir qator amaliy ishlar olib bormoqda. Mamlakat 2016 yilda rejali iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tishni boshladi. "Yashil" yondashuv orqali iqtisodiy o'zgarishlarni joriy etish asosiy maqsad ekanligini yaqqol namoyon bo'ldi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2022-yil dekabr oyida imzolangan qarorida davlat boshqaruv organlari tomonidan bu sohada amalga oshirilishi lozim bo'lgan muayyan islohotlar belgilab berilgan. Yashil iqtisodiyotga o'tish va yashil o'sishni ta'minlash bo'yicha 2030-yilgacha bo'lgan harakatlar rejasi qabul qilingan bo'lib, u yashil, barqaror va inklyuziv rivojlanishga erishish uchun mavjud ekologik va iqtisodiy muammolarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi.

Davlat idoralari bilan hamkorlikda tayyorlangan Jahon bankining hisobotida esa mamlakatning yashil iqtisodiyotga o'tishdagi muammolari va imkoniyatlari tahlil qilingan. Unda eng dolzarb ekologik va boshqa risklar belgilangan, shuningdek, ulardan ba'zilari energiya samaradorligi bo'yicha chora-tadbirlar va landshaftni tiklash dasturlari bir vaqtning o'zida iqtisodiyot va atrof-muhitga foyda keltiradi. Ushbu maqola hisobotning ba'zi xulosalarini umumlashtiradi.

Yashil kursni tuzish.

Mamlakatning resurslardan foydalanish samaradorligi Yevropa Ittifoqi va boshqa o'rtacha daromadli mamlakatlarnikidan ancha past. O'zbekistonda suvdan foydalanish ancha samarasiz, ayni paytda mamlakatda YaIM birligiga to'g'ri keladigan energiya iste'moli Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasidagi o'rtacha ko'rsatkichdan qariyb uch barobar, qo'shni Qozog'istondan esa ikki baravar yuqori.

Shu bilan birga, sanoat va ishlab chiqarish manbalaridan keluvchi qattiq zarrachalar bilan havoning ifloslanishi yuqori darajada bo'lib, shamol orqali

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

uchib kelgan qum va changlar bilan yanada yomonlashmoqda. Aholining katta qismi muntazam ravishda sog'liq uchun zararli deb hisoblangan havo sifatiga duchor bo'ladi. Yerning tanazzulga uchrashi iqtisodiyotga sezilarli darajada qimmatga tushadi va bu o'zaro bog'liq ekologik muammolar tufayli yuzaga keladi.

O'zbekiston Respublikasi o'zining yashil ambitsiyalarini ro'yobga chiqarish uchun uch davrga bo'lingan muammolarni hal qilishi kerak bo'ladi: shoshilinch, qisqa muddatli va uzoq muddatli. Mamlakatning qishloq xo'jaligiga asoslangan iqtisodiyotini va aholi zich joylashgan hududlarda havo sharoitining asta-sekin yomonlashishini hisobga olgan holda, uning eng dolzarb ekologik ustuvor vazifalari havo sifatini yaxshilash, yer va suvdan barqaror foydalanish bo'ladi. Bunga landshaftni tiklash, suvni samarali boshqarish va havo ifloslanishini kamaytirish choralari orqali erishish mumkin.

Yerdan barqaror va oqilona foydalanish zarur bo'lgan muhim amaliyotdir. Iqlimga sezgir qishloq xo'jaligida boshqaruv usullari yerdan barqaror foydalanishni yanada yaxshilaydi. Uzoq muddatli istiqbolda mamlakat qishloq xo'jaligidan yuqori qiymatga ega, yuqori maoshli tarmoqlarga o'tishni ta'minlashi lozim. Bu qishloq xo'jaligi ishchi kuchining bir qismini, ayniqsa, eng zaif ayollar va yoshlarni qayta tayyorlashni talab qiladi.

Suv narxini belgilash va sug'orish uchun investitsiyalar orqali suvdan foydalanish samaradorligini oshirish eng muhim vazifa bo'lishi kerak, bunda suvdan foydalanishga ma'lum cheklovlar ushbu yangi ustuvorliklarning bir qismi hisoblanadi. Kam uglerodli siyosatga o'tish energiya samaradorligi uchun zarur rag'batlantirishni beradi.

Xalqaro valyuta jamg'armasi va Jahon bankining uglerod chiqindilarining narxini belgilash vositasi tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston misolida uglerod chiqindilarining narxini belgilash yalpi ichki mahsulotning 5 foizigacha qo'shimcha byudjet daromadini ta'minlashi mumkin, bu "yashil" loyihalarni moliyalashtirish yoki "yashil" iqtisodiyotga o'tishdan eng ko'p zarar ko'rgan sohalarga iqtisodiy ta'sirni yumshatish uchun ishlatilishi mumkin.

Bundan tashqari, ish o'rinlarini yaratish va resurslarni qayta taqsimlash strategiyalari yashil iqtisodiyotga o'tish davridagi ijtimoiy xarajatlarning bir qismini kamaytirishga yordam beradi. Yashil iqtisodiyotga global o'tish ish o'rinlarini yaratish va ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun katta imkoniyatlarni taqdim etadi, mamlakatimiz bu imkoniyatlardan foydalanish uchun qulay sharoitga ega.

Mamlakatning eng yirik bandlik tarmog'i bo'lgan qishloq xo'jaligi va qishloq xo'jaligida xizmatlar ko'rsatish sohasi yuqori qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan tizimga o'tish va ekologik xizmatlarni rivojlantirish orqali yerdan foydalanishni optimallashtirish hamda yanada ko'proq yashil ish o'rinlarini yaratish va turmush sharoitini yaxshilash salohiyatiga ega.

Bundan tashqari, qayta tiklanadigan energiya manbalari va boshqa

innovatsion texnologiyalarga asoslangan, xuddi shunday yashil potentsialga ega bo'lgan tarmoqlarning ulushini kengroq joriy qilish zarur.

Yashil iqtisodiyotga o'tishning muvaffaqiyatini ta'minlash uchun davlat sektori va yashil moliyani jalb qilish juda muhimdir. Davlatning siyosiy choralari moliyaviy tafovutni bartaraf etish bilan bir vaqtda yashil sektorlarda yangi ish o'rinlarini yaratish orqali ijtimoiy xarajatlarni kamaytirishi kerak.

Bundan tashqari, davlat qayta tayyorlash, qayta taqsimlash va eng ko'p zarar ko'rganlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga olishi kerak. Ushbu chora-tadbirlar hukumat tomonidan xorijiy hamkorlar ko'magida ishlab chiqilayotgan Uzoq muddatli dekarbonizatsiya strategiyasining bir qismini tashkil qilishi mumkin.

Yashil yo'nalishni olib borish: muammolardan imkoniyatlarga.

Dunyo yanada barqaror kelajak sari qadam tashlar ekan, global energetika maqsadlariga erishishda, ayniqsa, yuqori energiya va uglerod intensivligi bo'yicha jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Bu shartlar mamlakatni tashqi savdo siyosati va uglerod chiqindilarini cheklash uchun soliqlar oldida zaif holga keltiradi. Biroq, O'zbekiston Respublikasi global miqyosda yashil iqtisodiyotga o'tish va atrof-muhit va iqlim siyosatini kuchaytirish orqali bu muammoni imkoniyatga aylantirishi mumkin.

Ko'p mamlakatlar iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda past uglerodli siyosatni qo'llayotganligi sababli, uglerodni ko'p iste'mol qiladigan mahsulotlarga global talab o'rta va uzoq muddatli istiqbolda qisqarishi kutilmoqda. Turli siyosiy stsenariylarga ko'ra, yaqin yillarda jahonda zaharli moddalarning atrof-muhitga salbiy ta'sirini yumshatish maqsadida nafaqat tabiiy gaz va neft, balki uglerodi ko'p mahsulotlarga chegara soliqlari solinadigan mahsulotlar eksportini joriy etish muhim.

Keyinchalik voz kechish ancha qimmatga tushadigan texnologiyalar va tizimlarga bog'lanib qolmaslik uchun zudlik bilan iqtisodiyotini yashillashtirish jarayonini boshlash kerak. Yashil maqsadlarga ustuvorlik berish bozor iqtisodiyotiga kengroq o'tishga erishish bo'yicha olib borilayotgan sa'y-harakatlarning ajralmas qismi bo'lishi kerak. Resurs samaradorligini oshirish, yashil bandlik va moliyani rivojlantirish kabi boshqa "yashil" choralar ham qisqa muddatli foyda keltirishi mumkin.

Biroq, mamlakat yashil iqtisodiyotga o'tishning jamiyatga ta'sirini ham hisobga olishi kerak. Yashil sektorlarni qo'llab-quvvatlash va uglerod va resurslarni ko'p talab qiladigan faoliyatdan voz kechish sarmoya va ish o'rinlari yaratish modelini o'zgartirib, g'oliblar va yutqazuvchilarni yaratadi. Eng ko'p zarar ko'rgan jamoalarga yordam ko'rsatish muhimdir. Bu qadriyatlar adolatli o'tishga erishish uchun sa'y-harakatlarning asosidir.

Ekologik siyosat va islohotlarning to'g'ri uyg'unligini qabul qilish orqali O'zbekiston Respublikasi yashil, barqaror va inklyuziv kelajakning afzalliklaridan foydalanishi mumkin. Yashil iqtisodiyotga global o'tish

O‘ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

iqtisodiy o‘shish va rivojlanish uchun ko‘plab imkoniyatlar ochar ekan, O‘zbekiston Respublikasi o‘z kelajagini ta‘minlash uchun barqaror siyosat olib borishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. www.journal.tsue.uz – Raqamli iqtisodiyot: Yangi O‘zbekistonni yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari orqali rivojlantirishning yangi bosqichi mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiyaning materiallar to‘plami, 26 fevral 2020 yil. – Toshkent: Tadqiqot. 2020. – 141b.
2. www.lex.uz – “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar” to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-436-sonli qarori. 02.12.2022.

